

Електронне наукове фахове видання "Ефективна економіка" включено до переліку наукових фахових видань України з питань економіки (Наказ Міністерства освіти і науки України від 29.12.2014 № 1528)

Ефективна ЕКОНОМІКА

Дніпропетровський державний аграрно-економічний університет

№ 6, 2013 [Назад](#) [Головна](#)

УДК 330.322:001.8 + 658.0 (477)

*О. Ю. Біленький,
д. е. н., доцент, професор кафедри маркетингу та комерційної справи,
Донецький національний університет імені Михайла Туган-Барановського,
м. Донецьк*

ІННОВАЦІЙНІ ОРІЄНТИРИ В ПРОЦЕСАХ РОЗВИТКУ МАЛОГО БІЗНЕСУ: РЕГІОНАЛЬНИЙ АСПЕКТ

*О. Y. Bilenkyi,
Doctor of Economics, associate professor, professor department of marketing and business case
Donetsk national university of economy and trade of a name of Mikhail Tugan-Baranovsky, Donetsk*

INNOVATIVE LANDMARKS IN THE PROCESS OF DEVELOPMENT OF SMALL BUSINESS: A REGIONAL PERSPECTIVE

У статті розглянуто інноваційні орієнтири оцінки потенціалу проекту розвитку підприємства з урахуванням значимості підтримки й регулювання інноваційних проектів малого й середнього інноваційного бізнесу. Удосконалено багатокритеріальну модель оцінки інноваційного потенціалу проекту, орієнтовану на врахування інтересів суб'єктів на рівні галузей і регіонів.

In the article the innovative capacity assessment guidelines of the project development of the company, considering the importance of support and management of innovative projects of small and medium-sized innovative businesses. Improved multi-criteria evaluation model innovation potential of the project, focused on the interests of the subjects at the level of industries and regions.

Ключові слова: *інноваційні орієнтири, потенціал проекту, малий та середній бізнес, оцінка потенціалу, інтереси суб'єктів.*

Keywords: *innovative orientation, potential project, small and medium-sized businesses, capacity assessment, the interests of stakeholders.*

Постановка проблеми. Технологічне оновлення національної економіки і перехід на інноваційний шлях розвитку тісно пов'язаний із завданням ефективного державного регулювання розвитку малого і середнього інноваційного бізнесу.

Розподіл бюджетних коштів, як найбільш вагома частина підтримки інноваційного бізнесу, залежить, в першу чергу, від інструментального механізму оцінки перспективності інновацій і найголовніше від значущості інноваційних проектів з погляду розвитку як національної, так і регіональної економіки. Суб'єктивізм системи відбору, невизначеність критеріїв при оцінці пріоритетності і якості інноваційних проектів є своєрідними обмежувачами результативності цільових програм активізації малого і середнього бізнесу. Складність визначення об'єктів фінансової підтримки обумовлена різноманітністю інноваційних проектів, відмінністю в рівнях їх інноваційної спрямованості, багатфакторністю соціально-економічних ефектів в середовищі реалізації, різними можливостями підтримки малого і середнього інноваційного бізнесу на макро- і мезорівнях.

В зв'язку з цим актуальним є завдання науково-методичного забезпечення управління інноваційним розвитком малого і середнього бізнесу, розвитку системної оцінки якості інноваційних проектів, а також розробка алгоритмів управління, що дозволяють погоджувати інтереси бізнесу і суб'єктів мезорівня.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема інноваційного розвитку економіки, пошуку шляхів подолання технологічної відсталості через управління науково-технічними інноваціями є предметом особливої уваги багатьох економістів. Загальнотеоретичні підходи до управління інноваціями досліджувалися в роботах таких учених як Е. Друкер, М. Портер, Н. Рігс, Б. Санто, Й. Шумпетер та ін. Проблеми сучасних тенденцій розвитку інноваційної діяльності досліджуються С. Ілляшенко [4], П. Завліним, А. Прігожіним та ін. Значний внесок до вивчення інноваційної сфери мезорівня внесли такі учені, як: О.І. Амоша [1], Л.А. Баєв [2], О.Д. Вайсман, Л.І. Гохберг, Т.О. Загорна [3], Р.М. Лепа, В.Б. Чернов та ін. Разом з тим, недостатня увага приділяється теоретичним аспектам управління інноваційними проектами малого і середнього бізнесу на мезорівні.

Вимагають розробки прикладні аспекти оцінки інноваційних проектів, критерії вибору напрямів державної підтримки з урахуванням інтересів регіону, методи і моделі багатокритеріальної і факторної оцінки інноваційного потенціалу проектів з метою підвищення об'єктивності оцінки.

Виклад основного матеріалу. В умовах ринкової економіки інноваційний бізнес вимагає державного регулювання і, перш за все, там, де локалізовано інноваційні підприємства, там де помітні їх очевидні ефекти, тобто на макро- і мезо- рівнях. На користь управлінського розкриття і однозначності сприйняття підходів до державної підтримки інноваційних проектів малого і середнього бізнесу, в сучасних дослідженнях вчених економістів постійно уточнюється базовий понятійний апарат.

Перш за все, необхідно розмежувати поняття «інновація» і «потенціал інновації». Аналіз сучасних визначень поняття «інновація» по таких характеристиках як: морфологічне значення [5, с. 11], змістовність, цілеспрямованість [6, с. 44], конструктивність [3, с. 22], вимірність і критеріальність [2, с. 27] дозволив визначити інновацію наступним чином – це явище, що припускає комплексний процес створення, розповсюдження і використання нового вигляду виробів, технологій, організаційних форм, можливостей, приводить до динамічного зростання ефективності функціонування об'єктів інноваційної діяльності, формування та закріплення у суб'єкта діяльності конкурентних переваг довгострокового характеру. Останнє, [1, с. 101] має особливе значення «в контексті державного регулювання інноваційної діяльності з урахуванням вимог щодо зростання національної конкурентоспроможності».

Для ухвалення управлінських рішень, щодо державної підтримки проектів, необхідно оцінювати *потенціал інновації*, який відображає можливий рівень приросту економічної ефективності суспільного виробництва, досяжний з урахуванням всіх можливих напрямів використання інновацій. Через високу спільність і системність поняття «потенціал інновації», з управлінських позицій доцільно виділити:

- внутрісистемний потенціал інновації* – соціально-економічний потенціал інновації і її результатів з урахуванням реалізації і дифузії проектного рішення на мезорівні.
- загальносистемний потенціал інновації* – зовнішня ефективність інновації, можливість впровадження інноваційної ідеї на макроекономічному рівні, з урахуванням використання інновації в різних технологічних рішеннях і її дифузії на макрорівень.

Під інноваційним потенціалом проекту, слід розуміти можливості дії інноваційного проекту на економіку в цілому і розвиток суб'єкта його реалізації і

підтримки, з позицій забезпечення зростання ефективності і ефекту функціонування промисловості, з урахуванням раціональних можливостей розвитку регіону і дифузії інновації, що реалізується проектом. При оцінці інноваційного потенціалу проекту, слід враховувати як потенціал власне проекту, так і потенціал, що реалізується проектом, конкретною, інновації.

Оцінюючи власне потенціал проекту, слід враховувати його основні проектні характеристики, а саме: технологічний, комерційний і соціально-економічний потенціал і його комерційну результативність. Отримана система категорій дослідження інноваційних орієнтирів в розвитку підприємницьких структур представлена на рис. 1.

Важливу роль в досягненні методологічної результативності дослідження грає класифікація інновацій, прикладне значення якої полягає в можливості побудови фільтру при первинному відборі проектів в системі підтримки.

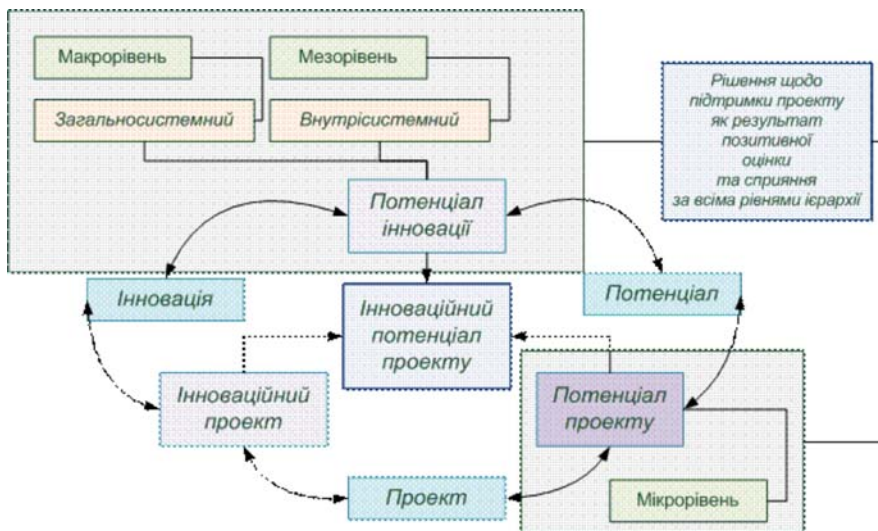

Рис. 1. Орієнтири інноваційного розвитку суб'єктів ринку (авторська розробка)

Як відомо, можливий два типи розвитку: *адаптаційний* (присосовний) – в рамках незмінних сутнісних системоутворюючих характеристик об'єкту, і біфуркаційний (перебудовний), пов'язаний із зміною сутнісних характеристик об'єкту як системи (рис. 2).

В рамках адаптаційного розвитку нами виділено дві групи інновацій: поліпшуючі (1) – направлені на вдосконалення базисної системоутворюючої технології, і забезпечуючі (2) – створюючи умови динамічної реалізації потенціалу вже використовуваної інновації (організаційно-управлінські, інфраструктурні). Біфуркаційний або перебудовний тип розвитку, пов'язаний, із загибеллю старої і виникненням нової технологічної системи характеризується появою нових, базисних (3) інновацій.

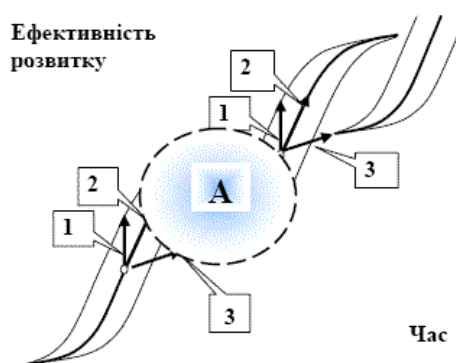

Рис. 2. Системна класифікація інновацій: 1 – поліпшуюча інновація; 2 - забезпечуюча інновація; 3 - базисна інновація (за дж. [3, с. 44])

На нашу думку всі типи інновацій та інноваційні проекти щодо їх реалізації *вимагають підтримки з боку державних органів управління*, що істотно прискорить динамізм ефективного розвитку як економіки в цілому на макрорівні, так і регіону на мезорівні.

Проте, рівні і механізми підтримки і регулювання «адаптаційних» і «біфуркаційних» інновацій повинні відрізнятися. На нашу думку, підтримка забезпечуючих і поліпшуючих інновацій стосовно малого і середнього бізнесу – це завдання, переважно, державних органів мезорівня. Базисні ж інновації, вимагають додаткового розгляду і підтримки на макрорівні.

З урахуванням важливості вирішення проблем щодо сприяння інноваційним перетворенням на сучасному етапі необхідно узагальнити і систематизувати проблеми оцінки малого і середнього інноваційного бізнесу, що дозволило виділити наступні групи проблем: проблеми критеріїв, оцінки інноваційності проекту, експертизи; оцінки практичної реалізації (табл. 1).

Проведений аналіз дозволив більш обгрунтовано і чітко сформулювати вимоги до багатокритеріальної моделі і методів оцінки інноваційних проектів.

З метою комплексної оцінки інноваційного потенціалу проекту і компенсації відмічених недоліків, в дослідженні [2, с. 26-29] пропонується узагальнена ієрархічна модель багатокритеріальної оцінки інноваційних проектів, що включає, п'ять рівнів дезагрегації узагальненого цільового критерію (рис. 3):

- перший рівень - фокус ієрархії, відображає основну мету моделі – вибір інноваційного проекту малого і середнього бізнесу для підтримки на мезорівні на основі визначення інноваційного потенціалу кожного з альтернативних варіантів проектів.

Таблиця 1.
Розгорнута характеристика багатокритеріальної оцінки потенціалу інноваційних проектів
(дж. [2, с. 26-64; 4, с. 250-256])

Групи проблем	Перелік проблем
1. Проблеми критеріїв	1.1. Нерівнозначність і суперечність критеріїв. 1.2. Незв'язність критеріїв і альтернатив рішень. 1.3. Відсутність єдності думок щодо сукупності критеріїв оцінки інноваційних проектів і обгрунтованості їх використання. 1.4. Об'єктивна складність в зіставленні і ранжируванні критеріїв, що

	формалізуються і не формалізуються. 1.5. Мінливість характеристик і суб'єктивізм визначення значущості критеріїв проекту в процесі реалізації.
2. Проблема оцінки інноваційності проекту	2.1. Відсутність довгострокової ретроспективної інформації про результати практичного використання інноваційних науково-технічних розробок. 2.2. Високий рівень невизначеності щодо комерціалізації запропонованих рішень.
3. Проблема експертизи	3.1. Високий рівень суб'єктивізму. 3.2. Відмінності в кваліфікації експертів. 3.3. Недостатній апріорний досвід експертів.
4. Проблема практичної реалізації	4.1. Відсутність цілісної системи критеріїв оцінки інноваційних проектів, що характеризують потенціал інновації 4.2. Неадекватність системи критеріїв оцінки інноваційних проектів малого і середнього бізнесу. 4.3. Відсутність методів і алгоритмів системної оцінки інноваційного потенціалу проекту що мінімізують проблеми.

- другий рівень - представлений критеріальними комплексами, які носять якісний характер; до даного рівня відносяться потенціал інновації і потенціал, безпосередньо, проекту;

- третій рівень - представляє групові складові критеріальних комплексів другого рівня; так потенціал інновації – представлений у вигляді сукупності загальносистемного (макроекономічного) і внутрісистемного (мезоекономічного) потенціалу інновацій; потенціал проекту – формують технологічний потенціал, потенціал комерційної ефективності, соціально-економічний потенціали, а також комерціалізуємість проекту;

- четвертий рівень – це, конкретні параметри критеріальних комплексів третього рівня – приватні критерії, порівняння по яких дозволить точніше оцінити представлені до розгляду проекти;

- на п'ятому рівні розташовані безпосередньо об'єкти експертизи, а саме альтернативні інноваційні проекти малого і середнього бізнесу, що піддаються потенційній оцінці.

Вказана модель є основною при визначенні доцільності підтримки інноваційного проекту, оскільки фокусує увагу не тільки на потенціалі проекту, як такого, але і на проектному потенціалі інновації.

Ухвалення рішень щодо конкретизації підтримки здійснюється в умовах невизначеності і ризику зв'язку з чим виникає необхідність систематизації основних методів у відповідності заданій ситуації. При достатній різноманітності методів ухвалення управлінських рішень, сама специфіка інноваційних проектів (відмінність сфер, зміст, технологій і тому подібне) істотно обмежує вибір відповідних методів, найбільш доцільними з яких є експертні.

Результати систематизації вимог щодо характеристик методу оцінки, покликани забезпечити підтримку ухвалення рішень в заданих умовах та потребують:

- 1) відповідати раціональній логіці людського мислення: забезпечувати можливість попарного порівняння багатокритеріальних завдань по окремих критеріях;
- 2) повинні бути універсальними, таким, що дозволяє працювати в потоковому режимі;
- 3) дозволяти вирішити проблему з урахуванням її реальної складності;
- 4) враховувати, що є безліч альтернатив, індивідуальних експертних оцінок, деколи протилежних а тому несистематизований процес ухвалення рішень позначатиметься на їх якості;

5) дозволяти виявляти недостатній професіоналізм експертів і забезпечувати об'єктивну узгодженість думок;

6) враховувати, що для вибору якнайкращих рішень не завжди вдається побудувати логічний лінгвістичний ланцюжок суджень, що дозволяє ранжувати альтернативні варіанти рішень; необхідний механізм математичного обґрунтування, виражений в кількісному ранжируванні (установки пріоритетів) для можливих рішень;

7) враховувати як наявну кількісну, так і якісну інформацію про переваги особи, що ухвалює рішення.

8) забезпечувати можливість адекватної рангової і кількісної порівняльної оцінки інноваційних проектів в режимі багатокритеріального регулювання.

Відповідно до вказаних вище вимог, з переліку методів ухвалення багатокритеріальних рішень, що розглядається в умовах конкуренції між проектами на мезорівні необхідно виділити два найбільш відповідних і часто використовуваних: *метод теорії нечітких множин і метод аналізу ієрархії*.

Результати евристичної згортки, що спрощують використання моделі, дозволили отримати вагові коефіцієнти її елементів до 4-го рівня і підтвердили її адекватність для практичного використання (табл. 2).

Істотною є подальша можливість практичного використання отриманих вагових коефіцієнтів при оцінці інноваційних проектів малого і середнього бізнесу в рамках регіональних цільових програм інноваційного розвитку, оскільки ваги визначаються зовнішніми умовами, а не характеристиками власне проектів.

Таблиця 2.

Результат евристичної згортки шляхом визначення вагових коефіцієнтів елементів узагальненої ієрархічної моделі

(на основі Дж. [2, с. 28])

Інноваційний потенціал проекту					
1,0					
Потенціал інновації			Потенціал проекту		
0,13			0,87		
Загальносистемний потенціал інновації макrorівень	Внутрісистемний потенціал інновації мезорівень	Технологічний потенціал	Потенціал комерційної ефективності	Соціально-економічний потенціал	Комерційна ефективність
0,31	0,69	0,06	0,44	0,28	0,23
0,05	0,24	0,12	0,59	0,08	0,65
0,24	0,12	0,59	0,08	0,65	0,27
0,12	0,59	0,08	0,65	0,27	0,07
0,59	0,08	0,65	0,27	0,07	0,25
0,08	0,65	0,27	0,07	0,25	0,68
0,65	0,27	0,07	0,25	0,68	0,56
0,27	0,07	0,25	0,68	0,56	0,31
0,07	0,25	0,68	0,56	0,31	0,05
0,25	0,68	0,56	0,31	0,05	0,14
0,68	0,56	0,31	0,05	0,14	0,06
0,56	0,31	0,05	0,14	0,06	0,26
0,31	0,05	0,14	0,06	0,26	0,06
0,05	0,14	0,06	0,26	0,06	0,24
0,14	0,06	0,26	0,06	0,24	0,29
0,06	0,26	0,06	0,24	0,29	0,41
0,26	0,06	0,24	0,29	0,41	
0,06	0,24	0,29	0,41		
0,24	0,29	0,41			
0,29	0,41				
0,41					

Проведена вище лінійна згортка узагальненої ієрархічної моделі дозволяє істотно скоротити часові витрати на відбір проектів за рахунок відсутності необхідності регулярного визначення значущості критеріальних змінних моделі і об'єктивності їх призначення.

Отже не втрачає актуальності покрокова оцінка і відбір проектів малого і середнього інноваційного бізнесу, кожен етап якої припускає відсіювання частини проектів, що дозволить прискорити процес експертизи і понизити витрати на її проведення. За результатами ретельного аналізу сучасних досліджень інноваційної діяльності малих підприємств в роботі [2, с. 35-36] виділено наступні етапи оцінки інноваційних проектів:

- на *першому етапі* пропонується провести попередню експертизу проекту на відповідність заданим програмою підтримки умовам;
- на *другому етапі* – визначається ступінь новизни ідеї, що є основою даного проекту. Якщо проект є псевдоінновацією, він виключається з подальшого відбору.

- *третьому етапі* припускає багатокритеріальну експертну оцінку проектів на базі існуючих в сучасних дослідженнях та практики бізнесу методів і моделей. Авторська позиція в цьому питанні принципово не відрізняється від думки дослідників [1-3], але запропонована система критеріїв позбавлена показників що за природою оцінюють саме результативність інновації на мезо- та макrorівнях (наприклад конкурентні переваги підприємства, продукції, зростання іміджу території, пожвавлення інвестицій в галузь і т. ін.)

Таким чином, представлена методика дозволяють оцінити і проранжувати проекти малого і середнього інноваційного бізнесу з погляду доцільності їх державної підтримки на мезорівні, а також дати докладні рекомендації у напрямі доопрацювання представлених до оцінки проектів, що мають регіонально-орієнтований характер.

Окрім ранжування, запропонована методика (рис. 3) дозволяє визначити «вузькі» і/або значущі місця заявлених проектів і їх найбільш важливі чинники, що сприяє розробці комплексу рекомендацій для претендентів, що отримали незадовільну експертну оцінку, і дозволяє акцентувати увагу на значущих чинниках проектів, що отримали підтримку. Схема факторної оцінки і регулювання розвитку інноваційних проектів представлена на рис. 3.

Рис. 3. Модель факторної оцінки і регулювання розвитку інноваційних проектів в рамках управління на мезорівні

Висновки. Пропонована до реалізації методика дає можливість виявити конкретні недоліки проекту і сформулювати рекомендації по його поліпшенню як в

процесі доопрацювання, так і в процесі реалізації, що дозволить централізовано регулювати інноваційний потенціал проекту. В результаті - з'являється можливість розвитку інноваційного потенціалу як суб'єкта мезорівня, так і макроекономічного рівня в цілому.

Використання розробленої узагальненої ієрархічної моделі багатокритеріальної оцінки, методу її застосування, механізму і методики факторної оцінки на нашу думку є актуальним, сучасним і доступним способом регулювання підтримки малого і середнього інноваційного бізнесу на мезорівні, що підтверджується відповідними вимогами практики бізнесу.

Література.

1. Амоша О.І., Мельцер Л.Г. Інноваційна діяльність у регіональному розрізі: перешкоди, стимули, перспективи / О.І. Амоша, Л.Г. Мельцер // В кн.: Інтеллектуальна собственисть. Использование. Внедрение. Передача. / Под общ. ред. Ю.Н. Киклевича - Донецкое региональное отделение Академии технологических наук Украины. - Донецк: МЧП «ВИК». - 2007. - С.40-50.
2. Баев Л.А. Управление инновационным развитием: региональный целевой подход. / Л.А. Баев, М.Г. Литке // Вестник ЮУрГУ. Серия «Экономика и менеджмент». - 2009. - Вып. 4. - №41 (174). - С. 26-34.
3. Бондарева Л.Н., Влияние прямых инвестиций на формирование конкурентных преимуществ промышленных предприятий: монография. [Текст] / Л.Н. Бондарева, Г.Л. Ярин. - Екатеринбург: Изд-во Урал. гос. экон. ун-та, 2004. - 451 с.
4. Загорная Т.О. Роль инновационно-инвестиционной стратегии в системе формирования конкурентных преимуществ предприятий // Економічний простір: Збірник наукових праць. - № 23/2. - Дніпропетровськ: ПДАБА, 2009. - С. 220-227.
5. Ілляшенко С.М. Управління інноваційним розвитком: навч. посіб. - 2-ге вид., перероб і доп. [Текст] / С.М. Ілляшенко - Суми: ВТД «Університетська книга»; К.: Видавничий дім «Княгиня Ольга», 2005. - 324 с.
6. Федоренко В. Економічне становище підприємств та інвестиційні процеси / В. Федоренко, Т. Гаврилова // Економіка України. - 2002. - №5. - С. 28-33.

References.

1. Amosha O.I., Meltser L.G. Innovatsiyna diyalnist u regionalnomu rozrizi: pereshkodi, stimuli, perspektivi / O.I. Amosha, L.G. Meltser // V kn.: Intellectuálnaya sobstvennost. Ispolzovanie. Vnedrenie. Peredacha. / Pod obsch. red. Yu.N. Kiklevicha - Donetskoe regionalnoe otdelenie Akademii tehnologicheskikh nauk Ukrainyi. - Donetsk: MChP «VIK». - 2007. - S.40-50.
2. Baev L.A. Upravlenie innovatsionnyim razvitiem: regionalnyiy tseloyoy podhod. / L.A. Baev, M.G. Litke // Vestnik YuUrGU. Seriya «Ekonomika i menedzhment». - 2009. - Vyip. 4. - #41 (174). - S. 26-34.
3. Bondareva L.N., Vliyanie pryamykh investitsiy na formirovanie konkurentnykh preimuschestv promyshlennykh predpriyatiy: monografiya. [Tekst] / L.N. Bondareva, G.L. Yarin. - Ekaterinburg: Izd-vo Ural. gos. ekon. un-ta, 2004. - 451 s.
4. Zagornaya T.O. Rol innovatsionno-investitsionnoy strategii v sisteme formirovaniya konkurentnykh preimuschestv predpriyatiy // Ekonomichnyi prostir: ZbInnik naukovih prats. - # 23/2. - DnIpropetrovsk: PDABA, 2009. - S. 220-227.

Стаття надійшла до редакції 31.05.2013 р.

ТОВ "ДКС Центр"